

Л. М. Давыденко. – Харьков : Основа, 2003. – 360 с.

12. Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / [Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі]. – К. : Атіка, 2006. – 340 с.

13. Кудрявцев С. В. Конфликт и насильственное преступление : монография / С. В. Кудрявцев. – М. : Наука, 1991. – 416 с.

14. Фрейд З. Введение в психоанализ : лекции / З. Фрейд. – СПб. : Питер, 2001. – 540 с.

15. Юнг К. Г. Психологические типы / К. Г. Юнг ; пер. с нем. – СПб. : Ювента ; М. : Прогресс-Универс, 1995. – 670 с.

Надійшла до редколегії 24.09.2010

ЛИТВИНОВ А. Н. ВИКТИМИЗАЦИЯ В СТРУКТУРЕ МЕХАНИЗМА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Исследованы вопросы, связанные с превращением индивидов в жертв преступлений на примере корыстно-насильственных посягательств, а также применение соответствующих данных при моделировании механизма противодействия преступности.

LYTVYNOV A. VICTIMIZATION IN THE STRUCTURE OF THE MECHANISM OF CRIME COUNTERACTION

The questions, related to converting of individuals into victims of crimes on the example of mercenarily and violent crimes, and also application of this data into the model of mechanism of crime counteraction analyzed.

УДК 351.74(4)

О. С. ПРОНЕВИЧ,

кандидат історичних наук, доцент,

вчений секретар Вченої ради

Харківського національного університету внутрішніх справ

ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ (МІЛІЦІЇ): НОРМАТИВНО-ДОКТРИНАЛЬНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

З'ясовано стан сучасної наукової дискусії щодо функцій поліції (міліції). Виокремлено най-типівіші функції поліції (міліції) у правовій державі та запропоновано їх класифікацію.

Поліція (міліція) є соціальною системою, що створена державою для реалізації певних функцій. Розуміння сутності цих функцій сприяє чіткому визначенню ролі та місця поліції (міліції) у системі органів публічної влади. З точки зору адміністративно-правової науки функція є окремим видом виконавчо-розпорядчої діяльності. Функції відображають зміст діяльності виконавчої влади, значною мірою характеризують сутність держави та її соціальне призначення. Дослідження функцій управління має виключне прикладне значення, що зумовлено їх визначальним впливом на структуру та повноваження кожного конкретного органу виконавчої влади.

Функції поліції (міліції) у науці адміністративного (поліцейського) права віднесено до проблем методологічного характеру. Якщо у радянській правничій науці існувала традиція розглядати функції поліції виключно у контексті репресивної (класової) спрямованості її дія-

льності, то останнім часом науковці прагнуть до об'єктивного аналізу цього правового феномена. Окремі аспекти означеної проблеми розглядалися у працях К. С. Бельського [1], І. А. Горшенєвої [2], А. В. Губанова [3], Р. Д. Свона [4], М. П. Смирнова [5], Ю. П. Соловєва [6] та ін. Водночас у юридичній поліцейській донині не сформувалося єдиного бачення переліку та сутності функцій, іманентно властивих поліції (міліції) як суб'єкту правоохоронної діяльності.

Метою статті є з'ясування стану сучасної наукової дискусії щодо функцій поліції (міліції), виокремлення типових функцій поліції (міліції) у правовій державі та їх класифікація.

Функції поліції (міліції) як правоохоронної формації обумовлюють її цілі та завдання. І. І. Мушкет цілком обґрунтовано акцентує увагу на необхідності розмежування категорій «поліцейська функція держави» і «функції поліції». Поліцейська функція держави охоплює реалізацію комплексу заходів регулятивного

впливу держави на суспільні процеси. Натомисть функції поліції (міліції) як спеціалізованої системи у структурі органів виконавчорозпорядчої влади є напрямками діяльності її органів та посадових осіб при вирішенні визначених законом завдань [7, с. 6–7]. Отже, функції охоплюють сукупність способів, методів, прийомів і дій, за допомогою яких виконуються завдання і досягаються цілі поліції (міліції).

Унікальність Закону України «Про міліцію» полягає у тому, що він залишається єдиним серед подібних нормативно-правових актів, де класифіковано функції міліції. Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про міліцію» виокремлено адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу та охоронну (на договірних засадах) функції [8].

Поліцейсти наголошують, що загальна функція поліції (міліції) на сучасному етапі розвитку суспільства може бути визначена як «сприяння у забезпеченні безпечного та справедливого оточення, у якому права і відповідальність індивідумів, сімей та громад відповідним чином збалансовані» [9]. У поліцействі відсутнє усталене уніфіковане розуміння спектру функцій поліції (міліції). Так, наприклад, С. О. Лосєв вважає, що міліція реалізує функції нагляду і контролю, сприяння (обслуговування), охорони і захисту, розшуку, дізнання і юрисдикції [10]. С. А. Капітонов звертає увагу на наявність адміністративної, оперативно-розшукової, кримінально-процесуальної та профілактичної функцій міліції [11]. У підручнику «Адміністративне право» за редакцією Л. Л. Попова визначено такі функції міліції: загальні (інформаційно-аналітична функція, функції планування, регулювання, прогнозування, контролю, оцінювання ефективності); спеціальні (адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, профілактична функції); забезпечувальні (кадрова, матеріально-технічна, фінансова функції, функція діловодства) [12]. М. П. Смирнов вирізняє регламентарну, виконавчу, оперативно-розшукову та слідчу функції поліції (міліції) [13, с. 7]. С. В. Томас та І. Р. Хепберн переконані у тому, що поліції (міліції) притаманні чотири функції, а саме: представницька (поліцейський як представник держави уособлює закон, а тому повинен власною поведінкою демонструвати захищеність прав громадян державою); основна (розкриття злочинів, розшук і затримання правопорушників, досудове розслідування, запобігання вчи-

ненню правопорушень); публічна (вжиття заходів з метою підтримання правопорядку); надзвичайна (протидія масовим заворушенням і безчинствам, припинення актів непокори в умовах надзвичайного стану) [14, с. 158]. Зважаючи на властиві поліції (міліції) функціональні ознаки дуалізму, І. А. Горшеньова говорить про спрямування комунальної (муніципальної) поліції (міліції) на надання населенню різного роду соціальних послуг, а до функцій державної («оперативної») поліції (міліції) відносить запобігання і боротьбу з протиправними діяннями [15, с. 10].

Нині відсутня традиція чіткого визначення функцій поліції (міліції) у нормативно-правових актах (зокрема в законах про поліцію (міліцію)), що регламентують її діяльність. Комплексний аналіз теорії та практики поліцейської діяльності дозволяє виокремити наступні функції поліції (міліції).

1. *Адміністративна функція* поліції (міліції) реалізується через адміністративно-правову діяльність поліції (міліції), яка є управлінською, підзаконною та підконтрольною відповідним органам виконавчої влади, виконавчорозпорядчою, державно-владною діяльністю, що полягає в охороні публічного порядку, запобіганні і припиненні протиправних діянь, наданні допомоги громадянам у реалізації конституційних прав і свобод [16, с. 83–84]. Структурно адміністративну функцію можна поділити на два блоки: позитивно-правовий (безконфліктні управлінські відносини, одним з учасників яких є суб'єкт, що репрезентує виконавчу владу) та адміністративно-юрисдикційний (реалізація поліцією (міліцією) заходів адміністративного примусу). З огляду на фундаментальність класичної адміністративної функції, багатоаспектність і різноплановість проявів її практичної реалізації у діяльності органів охорони правопорядку є підстави визнати категорію «адміністративна функція поліції (міліції)» родовою з наступною диференціацією на такі спеціальні функції поліції (міліції):

– адміністративно-регламентарну. Адміністративно-регламентарна функція поліції (міліції) є функцією загального поліцейського примусу. Шляхом реалізації адміністративно-регламентарної функції здійснюються правовстановлюючі повноваження поліцейської влади у галузі охорони правопорядку. Вона передбачає право поліцейських органів видавати загальнообов'язкові приписи. Адміністративно-регламентарна функція поліції (міліції) має підзаконний характер і практично реалізується

у вигляді особливих адміністративних актів нормативного характеру – поліцейських постанов (накази або заборон), які охоплюють невизначену кількість випадків та осіб і необхідні для попередження (усунення) небезпеки, що загрожує або може загрозовувати охоронюваному суспільному благу;

– адміністративно-виконавчу. Адміністративно-виконавча функція поліції (міліції) є формою індивідуального примусу. Її конкретним вираженням є поліцейські розпорядження і поліцейські дозволи, що належать до адміністративних актів індивідуального значення. Найсуттєвішою вимогою до поліцейських розпоряджень є їх підзаконність. Характерні риси поліцейського розпорядження виявляються у тому, що: воно стосується конкретної особи, видається лише за фактом, стосується лише конкретного факту і не містить у собі жодної норми; відбита у такому акті загроза має конкретний характер; у розпорядженні, як правило, не передбачається санкцій за його невиконання. За характером примусового впливу на адресата поліцейські розпорядження поділяються на зобов'язуючі, забороняючі й такі, що містять відмову в наданні поліцейського дозволу, його обмеження або скасування. Поліцейські дозволи слугують для контролю за діяльністю окремих фізичних або юридичних осіб у певних галузях суспільних відносин;

– виконавчо-примусову. Виконавчо-примусова функція є найспецифічнішою функцією поліції (міліції), що реалізується через гласний легітимний примус. Універсальною ознакою поліції (міліції) будь-якої країни є можливість застосування санкціонованих законом заходів безпосереднього примусу. Ця функція іманентно властива поліції (міліції) як механізму розподілу в суспільстві ситуативно обумовленої сили. Призначення поліції (міліції) історично зумовлено необхідністю підтримання примусовими заходами встановленого в суспільстві правопорядку. Вона передбачає можливість ужиття заходів владного характеру з метою припинення протиправних дій та запобігання їх небезпечним наслідкам (вимога припинити протиправні дії, застосування заходів фізичного примусу, спеціальних засобів або вогнепальної зброї) і накладання адміністративних стягнень, тобто спричинення винній особі певних майнових втрат, обмеження її прав, а у деяких випадках – і короткострокове позбавлення волі. Зазначимо, що широкий спектр засобів примусу дає можливість поліції (міліції) дотримуватися принципу співмірності між засто-

совуваними засобами і вчиненим правопорушенням. У законодавстві сучасних держав вичерпно окреслюються обставини, за настання яких працівники поліції (міліції) мають право застосовувати засоби безпосереднього примусу [17, с. 23–32].

2. *Оперативно-розшукова функція* поліції (міліції) спрямована на запобігання вчиненню правопорушень і їх припинення і реалізується з метою розшуку і затримання злочинців, негласного збирання інформації щодо особи або події. Важливість оперативно-розшукової діяльності полягає в тому, що отримані дані забезпечують поліцію (міліцію) інформацією, важливою для реалізації нею інших функцій. Вона використовується для забезпечення керівництва органів державної влади необхідною для прийняття рішень інформацією, впливає на вирішення питань щодо порушення судового переслідування. Оперативно-розшукові апарати поліції (міліції) мають чітко визначений кримінально-процесуальний статус і наділені правом використовувати специфічні сили, засоби та негласні методи боротьби зі злочинністю. Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності поліція (міліція) уповноважена на використання таких передбачених законом засобів: допомога довірених осіб (агентів), зовнішнє спостереження, перлюстрація кореспонденції, таємне прослуховування телефонних розмов тощо. Поліція (міліція) з допомогою оперативно-розшукових методів має можливість не лише виявляти злочини та осіб, які їх вчинили, але й процесуально закріплювати та оформлювати отримані фактичні дані як докази.

3. *Кримінально-процесуальна (слідча) функція*. Поліція (міліція) наділена індивідуальною правосуб'єктністю у кримінальному процесі. Передбачені законом і підзаконними нормативно-правовими актами окремі напрями діяльності поліції (міліції) у галузі кримінального судочинства правомірно розглядати як кримінально-процесуальну функцію. Законодавством сучасних країн на поліцію (міліцію) як орган, покликаний здійснювати боротьбу зі злочинністю (контроль за злочинністю), покладається виконання низки завдань у кримінально-процесуальній галузі, а саме: розгляд заяв і повідомлень про злочини; прийняття рішення про порушення кримінальної справи; дізнання і протокольна форма досудової підготовки матеріалів; провадження невідкладних слідчих дій у кримінальних справах, з яких обов'язково проводиться досудове розслідування; виконання інших завдань у контексті розслідування злочинів і

розгляду кримінальних справ у суді. Кримінально-процесуальна функція поліції (міліції) є допоміжним засобом здійснення правосуддя і реалізується з метою збирання доказів, необхідних для судового переслідування правопорушників. Отримані поліцією (міліцією) внаслідок реалізації кримінально-процесуальної функції результати є відправною точкою у кримінальному процесі. Здійснюючи кримінально-процесуальну функцію, поліція (міліція) зобов'язана дотримуватися вказівок судових і прокурорських органів [18, с. 12–15].

4. *Превентивно-соціальна функція.* Ми вважаємо, що існують підстави для включення превентивно-соціальної функції до переліку класичних функцій поліції (міліції), оскільки органи охорони правопорядку зорієнтовані у тому числі й на профілактику (превенцію) можливих порушень закону, а також надання допомоги населенню у ситуаціях, не пов'язаних з правопорушеннями (стихійні лиха, пожежі, катастрофи тощо). Превентивно-соціальна функція реалізується за такими напрямками:

– профілактичний (попереджувально-профілактичний). Одним із пріоритетних напрямів діяльності підрозділів поліції (міліції) є профілактика правопорушень, що полягає у цілеспрямованій діяльності підрозділів і служб поліції (міліції) з метою виявлення, усунення і зниження негативного впливу чинників, що зумовлюють вчинення адміністративних правопорушень і злочинів, формування позитивного середовища соціалізації і коригування поведінки осіб, схильних до вчинення правопорушень. Профілактика правопорушень здійснюється у рамках адміністративної діяльності поліції (міліції) – підзаконної, цілеспрямованої виконавчо-розпорядчої діяльності уповноважених суб'єктів. Основне навантаження з організації і проведення загальної та індивідуальної профілактики, як правило, покладається на дільничних інспекторів (уповноважених) поліції (міліції), які у межах своєї компетенції вживають заходів щодо усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, беруть участь у правовому вихованні населення, проводять профілактичну роботу з особами, які ведуть антисоціальний спосіб життя і виявляють схильність до вчинення злочинів, здійснюють адміністративний нагляд за особами, щодо яких його встановлено, та контроль за засудженими до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі [19]. Зауважимо, що в поліцейській існує думка про доцільність розгляду профілактики правопорушень як

одного із завдань поліції (міліції), виконуваних у контексті реалізації вищеназваних функцій;

– соціально-сервісний. Соціальна функція держави полягає у вжитті заходів із задоволення соціальних потреб людей, у тому числі й забезпечення захисту соціуму від існуючих загроз у галузі публічної безпеки. Діяльність поліції (міліції) апіорі є соціально орієнтованою та особливо значущою, спрямованою на вирішення питань соціальної патології. Соціально-сервісний напрям діяльності поліції (міліції) реалізується виключно на безоплатних засадах у контексті виконання загальносоціальної функції держави шляхом усунення існуючих загроз для безпеки населення (зі зміщенням акцентів на рівень територіальних громад), надання консультацій громадянам у межах компетенції (у тому числі й у галузі конфліктології), надання дієвої та фахової допомоги населенню в усуненні наслідків стихійних лих або екологічних катастроф, проведення цільової роботи на основі персонального підходу з окремими соціально вразливими категоріями населення з метою покращення їх соціальної адаптації і запобігання існуючим ризикам та їх усунення.

5. *Охоронна функція поліції (міліції).* Сутність внутрішньої охоронної функції будь-якої держави у широкому розумінні полягає в охороні суспільного блага та захисті конституційних прав і свобод громадян від протиправних посягань. В охоронній діяльності держави варто виокремити функціональну охоронну діяльність (правоохоронну, правозастосовчу, правотворчу), тобто видання спрямованих на охорону суспільних відносин актів, та об'єктивну охоронну діяльність, що проявляється у безпосередній охороні прав і свобод громадян, громадського порядку, власності, навколишнього середовища тощо. Функціонування поліції (міліції) як «силового» (озброєного) компонента виконавчої влади з широкою компетенцією необхідно розглядати крізь призму пріоритетного здійснення функціональної охоронної діяльності. Разом із тим, охоронна функція поліції (міліції) реалізується також у рамках об'єктивної охоронної діяльності та передбачає забезпечення, у тому числі й на договірних засадах, особистої безпеки фізичних осіб, а також ужиття заходів з охорони майна фізичних і юридичних осіб, насамперед об'єктів (обмежених територій, будівель, споруд тощо), вантажів, грошових знаків (цінних паперів). Водночас зазначимо, що в більшості країн світу створено організаційно-правові

засади для діяльності недержавних суб'єктів охоронної діяльності, а діяльність щодо надання послуг охорони кваліфікується як специфічний вид господарської діяльності. За цих умов поліція (міліція) звільняється від виконання менш соціально значущих завдань з охорони та отримує можливість зосередитися на вирішенні стратегічних проблем забезпечення громадської безпеки і боротьби з правопорушеннями. Природно, що саме на поліцію (міліцію) як державний правоохоронний інститут покладається функція контролю за дотриманням ліцензійних умов діяльності недержавними суб'єктами охоронної діяльності.

Резюмуючи вищесказане, зазначимо, що специфіка виконавчої влади об'єктивно зумовлює необхідність дворівневого аналізу функцій поліції (міліції). З одного боку, функції поліції (міліції) можна розглядати крізь призму загальної функціональної спрямованості держави, відповідальної за внутрішній спокій та мир, а також забезпечення безперешкодної реалізації

конституційних прав і свобод. З іншого боку, йдеться про наявність конкретних функцій поліції (міліції), що мають допоміжний характер і фактично є організаційно-технічними засобами реалізації основоположних функцій держави. Функції поліції (міліції) не є статичними, оскільки вони змінюються залежно від напрямів трансформації суспільства та коригування функцій держави. Функції поліції (міліції) реалізуються уповноваженими суб'єктами (посадовими особами), які несуть юридичну відповідальність за обґрунтованість і законність конкретних дій. З огляду на необхідність пріоритетного забезпечення прав і свобод людини та громадянина одним із основних завдань держави має стати вичерпна процедурна урегульованість поліцейсько-правових відносин, а також забезпечення «зовнішнього» контролю за діями поліції (міліції), що є галузевою підсистемою прямого та зворотного зв'язку в інформаційних відносинах «держава – суспільство».

Список використаної літератури

1. Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / К. С. Бельский ; под ред. А. В. Куракина. – М. : Дело и Сервис, 2004. – 816 с.
2. Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: Теоретико-правовые аспекты : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / И.А. Горшенева. – М., 2002. – 208 с.
3. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно–правовые основы, стратегия и тактика деятельности / А. В. Губанов. – М. : МАЭП, 1999. – 288 с.
4. Свон Р. Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России / Р. Д. Свон ; под общ. ред. В. П. Сальникова. – СПб. : Санкт-Петербург. ун-т МВД России ; Алетей, 2000. – 288 с.
5. Смирнов М. П. Оперативно–розыскная деятельность полиции зарубежных стран / М. П. Смирнов. – М. : Шит, 2001. – 240 с.
6. Соловей Ю. П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации : дис. ... д-ра юрид. наук / Ю. П. Соловей. – М., 1993. – 346 с.
7. Мушкет И. И. Полиция в механизме Российского государства: историко-теоретическое исследование : дис. ... канд. юрид. наук / И. И. Мушкет. – СПб., 1997. – 180 с.
8. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. № 565–XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20. – 3 наступ. зм. та доп.
9. Мартиненко О. А. Реформування міліції у дзеркалі європейської поліцейстики – що ми робимо не так? [Електронний ресурс] / О. А. Мартиненко. – Режим доступу: <http://www.umdpl.info/index.php?id=1251269106>.
10. Лосев С. О. Содержание функций милиции (полиции) и их модернизация в современном российском обществе [Электронный ресурс] / С. О. Лосев. – Режим доступа: <http://www.yurclub.ru/docs/pravo/1303/9.html>.
11. Капитонов С. А. Ведущая функция милиции / С. А. Капитонов. – М. : Юриспруденция, 2002. – 160 с.
12. Административное право : учеб. для вузов / под ред. Л. Л. Попова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2004. – 697 с.
13. Смирнов М. П. Полиция зарубежных стран и ее оперативно-розыскная деятельность : учеб. пособие / под ред. Е. В. Токарева. – М. : Акад. МВД России, 1995. – 128 с.;
14. Білик В. М. Порівняльно–правовий аналіз функцій поліцейських апаратів зарубіжних країн та міліції України в умовах європейської інтеграції / В. М. Білик // Бюлетень обміну досвідом МВС України. – 2008. – № 174. – С. 155–161.
15. Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: Теоретико-правовые аспекты : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / И. А. Горшенева. – М. : Юрид. ин-т МВД, 2002. – 28 с.
16. Еропкин М. И. Управление в области охраны общественного порядка / М. И. Еропкин. – М. : Юрид. лит., 1965. – 164 с.

17. Карательные органы современного империалистического государства / Авдеев Ю. И., Гудошников Л. М., Ерошин В. П., Крутоголов М. А. и др. ; отв. ред. Левин И. Д., Туманов В. А. – М. : Наука, 1968. – 443 с.
18. Гирько С. И. Уголовно–процессуальные функции милиции (Теоретические, правовые и прикладные проблемы) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Гирько С. И. – М., 2004. – 336 с.
19. Прокопенко В. Н. Правовые и организационные основы профилактической деятельности участковых уполномоченных милиции : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук / В. Н. Прокопенко. – М., 2002. – 22 с.

Надійшла до редколегії 17.11.2010

ПРОНЕВИЧ А. С. ФУНКЦИИ ПОЛИЦИИ (МИЛИЦИИ): НОРМАТИВНО-ДОКТРИНАЛЬНАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ

Определено состояние научной дискуссии о функциях полиции (милиции). Выделены наиболее типичные функции полиции (милиции) в правовом государстве и предложена их классификация.

PRONEVYCH O. THE FUNCTIONS OF POLICE (MILITIAS): NORMATIVE AND DOCTRINE INTERPRETATION

The state of scientific discussion about the functions of police (militias) is determined. The most typical functions of police (militias) are selected in the legal state and their classification is offered.

УДК 343.7(477)

Л. М. ДЕМИДОВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права

Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого,

завідуючий відділом дослідження проблем кримінального

та кримінально-виконавчого права

Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України

ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАПОДІЯННЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано періодизацію історії кримінального законодавства про заподіяння майнової шкоди. Установлено виникнення неписаного законодавства на території сучасної України.

Ще з давніх часів дослідників цікавило питання про час виникнення, походження того чи іншого явища, зокрема кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди. Цей аспект в історії розвитку кримінального законодавства України, ще недостатньо вивчено, тому **метою** даної статті є заповнення такої прогалини в доктрині кримінального права. Як слушно підкреслював відомий російський криміналіст минулого М. С. Таганцев, будь-який правий припис, що діє в державі, неодмінно сягає своїм корінням у минуле її народу. Якщо дослідник прагне детально вивчити будь-який існуючий зараз юридичний інститут, як зауважував учений, то необхідно простежити його історичну долю, тобто ті обставини, в силу яких з'явилася та чи інша правова норма, й ті видозміни, яких вона зазнала у своїй еволюції [1, с. 21]. Науковець перекону-

вав, що саме кримінальне право серед усіх інших галузей права є найбільш мінливим, оскільки на поняттях «злочин» і «покарання» відбиваються всі політичні й соціальні зміни в житті, а чим швидший розвиток, якого воно зазнає, тим інтенсивніше здійснюються реформи [2, с. 105]. Ось чому «тільки історія може дати пояснення причин як сучасного стану кримінального права, так і стану його в попередні періоди» [3, с. 38], а дослідження історії тієї чи іншої заборони служить дієвим засобом розуміння чинного права.

Відомий український учений О. Ф. Кістяківський, ретельно проаналізувавши еволюцію кримінального права, вирізняє два закони, яким слід підкорюватися, – закон усталеності й закон руху. Він дійшов висновку, що в історії кримінального права існують періоди, які підкорюються: а) однаковою мірою обом законам;